

Le Havre -elokuvan vastaanotto Ruotsissa

Ruotsissa vallitsee elokuvien levityksen ja esityksen suhteen monopolitilanne. Bonnier-konsernin omistama, alan suurin levittäjä Svensk Filmindustri (SF) ja sen sisaryhtiö Svenska Bio keräävät vuosittain yhdessä liki 90 prosenttia elokuvaesitysten tuottamista tuloista.¹ Yksi niistä yhtiöistä, jotka ovat puolustaneet omaa toimintaansa näissä olosuhteissa, on aatteellinen kulttuuriyhdistys Folkets Bio, joka omistaa 15 elokuvateatteria ympäri maata ja on huomattava kansainvälisten, kaupallisesta ja viihdevoittoisesta tuotantopolitiikasta piittaamattomien elokuvien maahantuojia.

Aki Kaurismäen elokuva *Le Havre* (Suomi, Ranska, Saksa 2011), joka Ruotsissa sai nimen *Mannen från Le Havre*, on Folkets Bion levityksessä. Ennen Ruotsin ensi-iltaa (25.12.2011) Kaurismäen elokuvaa esitettiin Tukholman 22. elokuvafestivaaleilla. Elokuvateattereissa *Le Havrea* esitettiin peräti viiden kuukauden ajan ympäri Ruotsia.²

Folkets Bion maahantuontipolitiikka antaa tietynlaiset, arvottavat kehukset levityksessään oleville elokuville, joista "laatu-elokuva", "kiinnostava", "toisenlainen", "taiteellinen" mutta myös "tylsä" ja "vaikeasti ymmärrettävä" ovat vain muutamia. Varsinkin isojen kaupunkien lehdistön elokuvakriitikot seuraavat tunnollisesti Folkets Bion ohjelmistoa.³

Ruotsalaiskriitikot arvostavat Aki Kaurismäkeä auteurina eli ohjaaja-taiteilijana, joka elokuviensa välityksellä esittää arvojaan ja käsitystään elämästä ja ihmisistä, ja joka luottaa myös katsojan kykyyn ajatella itsenäisesti⁴. Aikaisemmin Ruotsissa kirjoiteltiin paljon Kaurismäen alkoholinkäytöstä, tupakanpoltosta ja työkeästä käytöksestä, mutta tämä tendenssi on jäänyt viime vuosina pois.

Kaurismäkeä pidetään nykyään empaattisena humanistina ja yhteiskuntakriitikkona: pienen ihmisen parhaana ystävänä. Kaurismäen julkinen imago on siis irronnut siitä stereotyyppisestä suomalaisuuden kuvastosta, johon ruotsalaiset ovat (tietynlaisella ihastuksella) kytkeneet viinan, puukon ja tappelemisen. Tämän sijaan Kaurismäen mediapersoonaa on kiteytynyt hahmoksi, jolla ajatellaan olevan tärkeätä sanottavaa kaikille ihmisille.

Le Havren vastaanoton voi sanoa olleen Ruotsissa varauksettoman innostunutta. Kriitikoiden innostus näkyy jo kriittikien otsikoista: "Maailma tulee hieman kauriimmaksi" (*SvD* 22.12.2011), "Mestarillisesti hyvästä ja pahasta" (*UNT* 25.12.2011), "'Mies Le Havresta' sulattaa jäänkin" (*Ö Corr* 11.2.2012) ja "Vuoden lämpimin ja tärkein suomalaisranskalainen joulusatu".⁵ *FilmMedia.se*:n arvostelija kirjoitti, että jo elokuvan kahden minuutin mittainen traileri sai hänet koukkuun, ja samaa mieltä oltiin Smoolannissa: "Jo parin minuutin päästä tunnen selvästi, kuinka sisälläni alkaa kuplia onnellinen odotus siitä, että tulevista 97 minuuteista kehkeytyy ihanat. Ja niin myös tapahtui".⁶ *Östgöta Correspondentenin* Åsa Christoffersson puolestaan kuvaili sydämensä lämmentyneen elokuvan katsomisesta niin, että lumi suli pitkin E4:ää hänen ajaessaan elokuvateatterista kotiin (*Ö Corr* 11.2.2012).

Maria Myhr, mediapedagogi Taalainmaalta näyttää siis jääneen kovin yksin mielipiteensä kanssa kirjoittaessaan, että hän on ymmällään Kaurismäen elokuvan suhteen: "En ylipäänsä käsitä, mistä kohina tämän elokuvan ympärillä johtuu. Siis, miksi? Mitä minulta on jäänyt huomaamatta?" Kirjoittaja kokee nähneensä tarinan moneen kertaan

Le Havren tähdet André Wilms ja Kati Outinen.

aikaisemminkin ja pitää eri aikakausilta peräisin olevaa esineistöä ja näyttämöllepanoa häiritsevänä. Referenssit eri kansallisuuksiin ovat hänen mielestään epäjohdonmukaisia ja siksi sekavia: "On kysymys suomalaisen Aki Kaurismäen ohjaamasta ja kirjoittamasta ranskankielisestä elokuvasta, joka kertoo ihmisistä Ranskassa. En uskalla sanoa, johduko ohjaajan suomalaisuudesta vai minun tottumattomuudestani kuulla ja nähdä ranskalaisten esiintymistä kameran edessä, että näyttelijät tuntuvat kovin tolppamaisilta."⁷

Useimmissa elokuvan arvosteluissa "suomalaisuuden" ja "ranskalaisuuden" yhdistelmää pidettiin nimenomaan osoituksena elokuvan onnistuneesta ainutlaatuisuudesta: "Suomalainen haikeus kohtaa ranskalaisen romantiikan tässä oikeasti humanistisessa sadussa ihmisistä, rohkeudesta ja moraalista" (Camilla Carnmo, *SMP* 23.12.2011). Anna Nyman totesi Kaurismäen yhdistävän elokuvassaan "kaksi kulttuuriperäistä otetta; suomalaisen sisun ja ranskalaisen asenteen, joka perustuu sanonnalle 'j'assume'". (*Tidningen Kulturen* 24.12.2011). Arviossaan Nyman nosti vastakohtien luomat jännitteet syyksi elokuvan kiehtovaan moniselitteisyyteen.

"Jollain salaperäisellä tavalla Kaurismäki onnistuu yhdistämään piirteitä, joiden pitäisi olla toistensa vastakohtia. Surullista ja hassunkurista, voimallista ja vaatimatonta, viileätä ja kuumeista – kaikkea yhdellä kertaa", Karin Svensson kirjoitti (*Länstidning Östersund* 13.1.2012).

Oma valo ja vitsitön huumori

Le Havrea tulkittiin kritiikeissä useimmiten hyökkäykseksi EU:n siirtolaispolitiikkaa, syrjäytymistä ja muukalaisvihaa vastaan (esim. *UNT* 25.1.2012). Sosiaalidemokraattisen *Aftonbladetin* Jacob Lundström kirjoitti: "Kun muukalaisvihamielisyyden pimeys laskeutuu Euroopan ylle, tarvitsemme puolirealistisia satuja, jotka sallivat meidän näkevän todellisuuden toisessa valossa. Kertomuksia, jotka voivat innoittaa johonkin muuhun kuin illuusiottomaan luovuttamiseen. Ajatella, että on vielä olemassa toiveita hyvänteosta!"⁸ Monet kriitikot olivat sitä mieltä, että eräs *Le Havren* parhaimmista puolista on juuri se, että vaikka elokuvan aiheena onkin Afrikasta Eurooppaan sala-

kuljetetut pakolaiset, se ei sorru sormella osoittelemiseen. Tie pois vaikeuksista kulkee hyvyyden ja sydämellisten tekojen kautta: "On kysymys satukosmoksesta, joka on todellisuuden kaltainen, mutta joka arvostaa asioita, joiden ihannointiin emme ehkä ole tottuneet."⁹

Kriitikit ja varsinkin pakinat ja blogit vilisevät kaurismäkeläisen genren ja tyylin määritelmiä: draama, draamakomedia, sosialistinen realismi, satu, maaginen satu, film noir – määritelmät esiintyvät yleisesti, mutta usein päädytään kuitenkin "omankaltaisuuteen". "Se kuulostaisi sosialistiselta draamalta, mutta peräänantamattoman suomalaisen ohjaajan Aki Kaurismäen käsissä tästä kertomuksesta tulee luonnollisestikin jotain muuta: pelkistettyjen puitteiden, näyttelijöiden koomillisen haudanvakavuuden ja eksentristen roolihahmojen kautta hän tekee *Le Havresta* kiehtovan elokuvan" (*Länstidningen Östersund* 13.1.2012).

Uppsala Nya Tidningenin teatteriarvostelija Tim Andersson käyttää Kaurismäen tyyliä esimerkkinä kuvatessaan brechttiläistä vieraannuttamisen käsitettä teatteriarvostelussaan. Samassa lehdessä muutamaa viikkoa myöhemmin pakinoitsija John Sjögren avasi periaatteellisen keskustelun realismin eri ilmaisumuodoista. Hän kysyi, mikä olisi paras ja tehokkain tapa kertoa todellisuudesta jollain julkisella foorumilla: "Onko teos joka käyttää naturalistista näyttelemistyyliä ja pyrkii realismiin todempi kuin teos, jossa viraston toimitsija yhtäkkiä alkaa lentää?" *Le Havre* esimerkkinään hän päätyy toteamaan, että realismi realismin vuoksi ei automaattisesti voita sen enempää teatterissa kuin elokuvassakaan (*UNT* 17.2.2012).

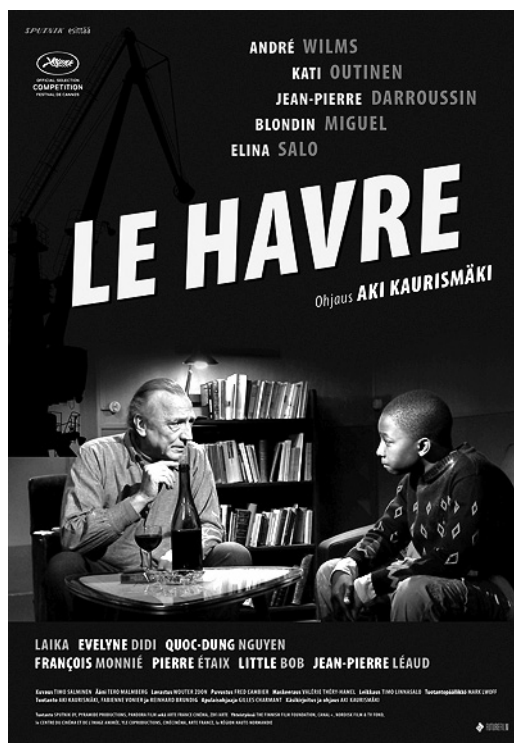
Le Havrea verrattiin kritiikeissä ranskalaiseen poeettiseen realismiin ja Marcel Carnéen tuotantoon, erityisesti *Sumujen laituriiin* (*Le Quai des brumesiin*, Ranska 1938), jonka tapahtumapaikkana on juuri Le Havren kaupunki, ja *Varjojen yöhön* (*Le Jour se lève*, Ranska 1939), jonka naispääosassa on aikanaan tunnettu näyttelijä Arletty, jonka nimeä Kati Outinen kantaa tässä elokuvassa. Myös Jean-Pierre Melvillen salapoliisielokuvat mainittiin esikuvana tai elokuvassa piilevien viitteiden kohteena.

Toisen vertailukategorian muodostivat *Le Havren* kanssa samanaikaisesti esite-

tyt, samanhenkiset elokuvat: *Kilimanjaron lumet* (Robert Guédiguian, *Les neiges du Kilimandjaro*, Ranska 2011) ja *Le gamin au vélo* (Jean-Pierre ja Luc Dardenne, Belgia, Ranska & Italia 2011). *Le Havre* mainittiin myös muiden ensi-iltaelokuvien arvioissa: *La Fée* (Dominique Abel et al., Ranska & Belgia 2011) kuvataan edellä mainitun nuoremmaksi sisarukseksi: ei aivan yhtä hyväksi, eikä niin johdonmukaiseksi, mutta samanhenkiseksi. Kaurismäen elokuva voitti vertailut muiden hyvyyttä esille tuovien kertomusten kanssa: "Mutta tämän suomalaisen ohjaajan nostalgialla on alempi sokeripitoisuus ja huomattavasti raikkaampi maku. Olemme jatkuvasti, ja onneksi, Kaurismäkimaassa." (*Sydsvenska Dagbladet* 14.12.2011.)

"Universumi" on käsite, joka nousi kritiikeissä toistuvasti esille. Puhuttiin Kaurismäkimaasta tai -kosmoksesta, omannäköisestä maailmasta, jota kansoittavat omanlaisensa henkilöt ja jossa vallitsee omanlaiset lakinsa: "Kaurismäellä on oma elokuva-ääni, oma kuvakieli, oma valo" (*Sydsvenska Dagbladet* 14.12.2011). Voisi jopa sanoa, että hänen elokuvansa mielletään eräänlaisiksi ikkunoiksi yhteen ja samaan, hänen ajatusmaailmastaan lähtöisin olevaan imaginääriiseen "maailmankaikkeuteen". Ruotsin television Kristoffer Viita totesi *Le Havrea* luonnehtiessaan, että "Aki Kaurismäen oma pieni universumi on muuttanut Suomesta Ranskaan."¹⁰ "Aki on yksi harvoista elossa olevista ohjaajista, joilla on kokonaan ainutlaatuinen tyyli ja joka (käytännöllisesti katsoen) aina onnistuu elokuviensa kanssa", kirjoitti *FilmMedia.se:n* kriitikko.¹¹ Kaurismäkeläisen tyylin piirteiksi luettiin arkaaiset visuaaliset puitteet, vaikeasti määritettävissä oleva historiallinen ajankohta, harvat repliikit ja stilisoitu näyttelijäntyö. Sitä pidettiin arkielämää lähellä olevana, runollisena kertomatapana, ja lähes jokainen arvostelija kuvailee sitä. Kirjoitettiin esimerkiksi kaurismäkeläisestä "tunnelmamaaisemasta", joka koostuu autoista syrjäkaduista ja ajattomista miljöistä (*Fib Kulturfront* 17.12.2011).

Monet kirjoittivat "esteettisesti loppuun ajatellusta kohtausten kokoonpanosta, jonka tuloksena kuvat ja henkilöt tuntuvat elävän lähes kaikkialla – tai ei missään. Tarkkaan harkittu ajoitus, kylmaverisesti tehty leikaustyö ja ohjaus saavat aikaan sen, että

Mannen från Le Havren Ruotsin markkinoille tehty juliste poikkeaa kiinnostavasti *Le Havren* Suomessa käytetystä julisteesta.

tietoisuus rasistisesta rajapolitiikasta, joka on varastoitu aivojeni takaosaan, putkahtaa esiin ilman että sitä täytyy pakottaa esiin”,¹² Kristoffer Viita muotoili. Hänen kollegansa esitti radion puolella samankaltaisia ajatuksia Kaurismäen ”nykyään täysin selvästi – niin värien, sisutuksen kuin vuoropuhelun ja tunteidenkin kautta – tunnistettavissa olevasta tyylistä, missä tietoisesti hahmotettu jäykkyys ja kaiken kattava suorasukaisuus tällä kertaa tanssii valssia yhdessä ranskalaisuuden kanssa.”¹³

Huumori nimettiin Aki Kaurismäen elokuvien olennaiseksi piirteeksi. *Svenska Dagbladets* kriitikko Malena Janson (SvD 22.12.2011) viittaasi arvostelussaan taiteilijoiden Carl Johan De Geerin ja Håkan Alexanderssonin suunnittelemaan lasten tv-sarjaan *Tårtan* (kakku) joka 1970-luvun alussa lanseerasi käsitteen ”vitsitön huumori”. Hän kuvailee tätä ”vaitonaiseksi, taukoamatta läsnä olevaksi mielettömyydeksi, jossa ei esiinny yhtään verbaalia huipentumaa, ei sisäänrakennettuja piloja, ainoastaan jatkuvaa vähäistä absurdismia”. Jansonin mukaan Kaurismäen elokuvien huumori on laadulta samanlaista, mutta hän on myös sitä mieltä, että ero *Le Havren* ja *Tårtanin* välillä on selvä: ”Kaurismäki käyttää tietoisesti kyseistä otetta kertoakseen jotain merkityksellistä nykyajastamme: siitä kuinka tärkeätä olisi olla hyvä ihminen ja sitä paitsi ryhtyä vastustamaan viranomaisiakin, jos tämän katsoo tarpeelliseksi.” Ruotsalaiskriitikot olivat yksimielisiä *Le Havren* ja Kaurismäen muiden elokuvien syvän humoristisesta luonteesta, mutta siitä mistä tämä huumori koostuu, oltiin montaa mieltä. Esimerkiksi Kristoffer Viidan mukaan elokuvan huumori perustuu replikointiin ja absurdeihin tilanteisiin.

Suosittunutta suomalaista

Kaiken kaikkiaan *Le Havren* vastaanotto on ollut Ruotsissa innostunutta. Mutta näkykö suosio myös elokuvan katsojatilastoissa? Ruotsiin on viime vuosien aikana tuotu kaupallista tietä keskimäärin yksi suomalainen kokoillan elokuva vuodessa. Nämä eivät yleensä ole olleet menestyksekkäitä. Esimerkkeinä mainittakoon Klaus Härön

elokuva *Äideistä parhain* (Suomi & Ruotsi, 2005), joka voitti yksitoista kansainvälistä palkintoa, joista kaksi oli ruotsalaisten Jussia vastaavaa Guldbaggea, mutta sai ainoastaan vajaat 500 katsojaa, eli saman verran kuin *Raja 1918* (Lauri Törhönen, Suomi & Venäjä 2007) pari vuotta myöhemmin. Hieman paremmin menestyivät Åke Lindmanin ja Sakari Kirjavaisen ohjaama *Tali-Ihantala 1944* (2008), joka sai 17 000 katsojaa sekä dokumenttielokuva *Miesten vuoro* (*Den nakna mannen*, 2010), hieman yli 8 000 katsojaa. Animaatioelokuvista muumipeikkoelokuvat ovat saaneet noin 15 000 katsojaa kumpikin, ja *Niko – lentäjän poika* (Michael Hegner & Kari Juusonen, Suomi, Tanska, Saksa & Iranti 2008) jopa yli 22 000 katsojaa.

Näihin verrattuna *Le Havrea* voi pitää yleisömenestyksenä: kesäkuun 2012 loppuun mennessä elokuvan oli nähnyt Ruotsissa 44 269 katsojaa. Folkets Bion markkinoinnista ja levityksestä vastaava Katrina Mathsson on tyytyväinen *Le Havren* katsojalukuihin, mutta muistuttaa, että *Mies vailla menneisyyttä* (Suomi, Saksa & Ranska, 2002) sai kokonaiset 93 000 katsojaa. *Le Havren* suosio on kuitenkin ollut Ruotsissa huomattavasti suurempaa kuin esimerkiksi Norjassa ja Tanskassa. Mathsson arvelee, että elokuvan tematiikka vastaa ruotsalaisyleisön tarpeisiin. Myös samanaikaisesti esitetyt *Kilimanjaron lumet* ja *Le gamin au vélo* ovat olleet suosittuja. Elokuvan suosioon on vaikuttanut se, että ranskankielisellä elokuvalla on yleensäkin suuri yleisö Ruotsissa.¹⁴

Voi myös ajatella, että ruotsalaista yleisöä on vilpittömästi puhutellut elokuvan sanoma, jonka Kristoffer Viita kiteyttää näin: "Ole reilu lähimmäisiäsi kohtaan". Malena Janson puolestaan kirjoittaa hieman sofistikoitummin, että "vitsittömällä huumorillaan, helposti tunnistettavissa olevalla estetikallaan ja temaattisella humanismillaan Kaurismäki on osaltaan tekemässä maailmaa hieman paremmaksi ja kauniimmaksi" (*SvD* 22.12.2011).

Viiiteet

¹ Folkets Hus och Parker -yhdistys kehuu omistavansa 222 elokuvien näyttämiseen tarkoitettua tilaa, mutta vain harvoissa näistä tiloista tapahtuu säännöllistä, jokapäiväistä elokuvatoimintaa.

² Tukholmassa *Le Havrea* näytettiin paitsi Folkets Bion omassa elokuvateatterissa Zitassa, myös Svenska Bion omistamissa teattereissa Grand ja Victoria. Linköpingin kaupungissa elokuva liitettiin myös Babybio-ohjelmistoon eli päiväsaikaan esitettyyn elokuvasarjaan, joka on tarkoitettu pikkulasten kanssa elokuviin tuleville katsojille.

³ *Le Havre* -elokuvasta kirjoittivat kriitikoiden lisäksi myös lehtien pakinoitsijat ja monet bloggaajat. Esim. Expressen 2011-12-22 ja 2011-12-28.

⁴ <http://kulturbloggen.com/?p=45790>

⁵ <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=478&artikel=4871305>

⁶ <http://filmmedia.se/2011/05/22/le-havre-antigen-nytt-fran-aki-kaurismaki/#more-5591> sekä Camilla Carnmo Smålandsposten 2011-12-23.

⁷ <http://megazine.se/2012/02/09/mannen-fran-le-havre/>

⁸ <http://mobil.aftonbladet.se/kultur/article14182116.ab?partner=www>

⁹ http://www.svt.se/2.131924/1.2657681/mannen_fran_le_havre

¹⁰ http://www.svt.se/2.131924/1.2657681/mannen_fran_le_havre

¹¹ <http://filmmedia.se/2011/05/22/le-havre-antigen-nytt-fran-aki-kaurismaki/#more-5591>

¹² http://www.svt.se/2.131924/1.2657681/mannen_fran_le_havre

¹³ <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=478&artikel=4871305>

¹⁴ Katrina Mathsson, puhelinhaastattelu 26.7.2012.